

Lilija Twardosz

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

# **Wdrożenie przepisów UE dotyczących spraw spadkowych do porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej**

## **Wprowadzenie**

Od dnia wejścia Polski do Unii Europejskiej nastąpiła zmiana w hierarchii dotychczas obowiązujących w krajowym porządku prawnym źródeł prawa. Cechą charakterystyczną źródeł prawa Unii Europejskiej jest jego nadrzędność w stosunku do krajowych systemów prawa. Nadrzędność ta przejawia się w bezpośrednim obowiązywaniu, stosowaniu oraz bezpośredniej skuteczności w porządkach krajowych państw członkowskich. Na przestrzeni ostatnich 14 lat polski system prawny przeszedł ogromną transformację w zakresie ujednolicenia krajowych przepisów prawnych z przepisami wspólnotowymi.

Akty prawne Unii Europejskiej tworzone są z myślą o ujednoliceniu porządków prawnych państw członkowskich, na które składają się liczne wielostronne konwencje międzynarodowe lub poszczególne akty prawne odnoszące się do postępowania międzynarodowego. W doktrynie została przyjęta zasada, że źródła prawa możemy podzielić w zasadzie na trzy kategorie, pierwotne, wtórne i źródła tzw. trzeciorzędne. Podział ten zależy przede wszystkim od hierarchii norm, ale również od ich mocy wiążącej. Najczęściej mówimy o rozporządzeniach, dyrektywach, decyzjach, opiniach i zaleceniach.

Polska po tylu latach funkcjonowania we Wspólnocie jako jej pełnoprawny członek bezpośrednio stosuje normy prawa Unii Europejskiej oraz skutecznie ujednolica swój porządek prawny. Organy sprawiedliwości państw członkowskich w zależności od konkretnej sprawy stosują nie tylko swoje przepisy prawne, ale również przepisy Unii Europejskiej. W tym zakresie nastąpiły duże zmiany prawne w porządkach prawnych państw członkowskich. Państwa członkowskie, w tym oczywiście Polska, dokonują transpozycji do swoich porząd-

ków określonych regulacji prawnych w postaci między innymi rozporządzeń i dyrektyw. Zmiana przepisów krajowych ma polegać na tym, aby cel wskazany w konkretnej dyrektywie został osiągnięty poprzez dostosowanie krajowych norm prawnych. Dyrektywa w relacji do rozporządzenia nie ma bezpośredniej skuteczności. Z punktu widzenia postępowania przed sądami krajowymi ogromne znaczenie mają rozporządzenia. Rozporządzenie UE jest wiążącym aktem prawnym, ma zasięg ogólny i musi być bezpośrednio stosowane na terytorium każdego państwa członkowskiego. Rozporządzenia mają moc obowiązującą wobec wszystkich państw członkowskich, a ich postanowienia odnoszą się bezpośrednio do osób fizycznych i prawnych będących obywatelami tych państw.

Od dnia wejścia do Unii Europejskiej w roku 2004 kilkunastu nowych państw członkowskich liczba obywateli EU powiększyła się kilkakrotnie. Obywatele państw członkowskich częściej zaczęli przemieszczać się w granicach UE. Tysiące obywateli polskich wyjechało do innych krajów UE z wielu powodów. Dla jednych była to możliwość znalezienia lepiej płatnej pracy, dla innych możliwość podjęcia nauki lub też zwykła ciekawość innych kultur. Większe możliwości w przemieszczaniu się obywateli państw członkowskich w granicach UE spowodowały również powstanie problemu natury cywilistycznej, a konkretnie odpowiedzi na pytanie, co się stanie z majątkiem po śmierci osoby fizycznej niebędącej obywatelem państwa członkowskiego, w którym nastąpił zgon. Jakie są skutki prawne śmierci osoby fizycznej przebywającej w kraju, którego obywatelstwa nie posiada? Przecież śmierć osoby fizycznej nie powoduje utraty należących do niej praw i obowiązków majątkowych, lecz powoduje ich przejście na inne podmioty. W skład spadku po zmarłym wchodzi nie tylko prawa majątkowe, ale również obowiązki majątkowe. Są to prawa rzeczowe i wierzytelności, ale również długi zmarłego. Poza tym należałoby odpowiedzieć na wiele pytań, takich jak: Kto te prawa i obowiązki majątkowe może dziedziczyć i na jakich zasadach? Które prawo będzie w tej sytuacji prawem właściwym: prawo państwa, którego zmarły był obywatelem, czy prawo państwa, gdzie nastąpił zgon? Co się stanie w sytuacji, gdy zmarły w chwili śmierci posiadał obywatelstwo kilku państw? Co się stanie w sytuacji sporządzenia kilku testamentów w różnych państwach członkowskich? Prawo którego państwa członkowskiego będzie właściwe dla wszczęcia postępowania spadkowego? To jest tylko kilka z przykładowych pytań, na które odpowiedzi spowodowały rozpoczęcie prac nad ujednoliceniem prawa spadkowego UE.

Krajowe regulacje spraw spadkowych państw członkowskich różniły się w wielu przypadkach, dlatego też ważnym krokiem na drodze ujednolicenia postępowania spadkowego o charakterze uniwersalnym dla UE było przyjęcie nowych spójnych przepisów unijnych mających na celu uproszczenie formalności prawnych związanych ze spadkami międzynarodowymi. W związku z tym 4 lipca 2012 roku przyjęto Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. UE L.2012.201.107)<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Dz.Urz. UE L201 z 27.07.2012, s. 107 z późn. zm.

## **Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego**

### **Zakres stosowania i jurysdykcja**

Przyjęte w dniu 4 lipca 2012 roku Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 (zwane dalej Rozporządzeniem) umożliwiło prawidłowe funkcjonowanie w europejskiej przestrzeni prawnej rozwiązań prawnych w zakresie spraw spadkowych obywateli wszystkich państw członkowskich. Do dnia wejścia w życie Rozporządzenia ze względu na różnorodność obowiązujących systemów prawnych obywatele państw członkowskich byli ograniczeni w wykonywaniu swoich praw w zakresie spraw spadkowych. Wielu spadkobierców, zapisobiorców lub wierzycieli i innych osób, którym przysługiwało prawo do spadku, nie miało skutecznie zagwarantowanych swoich praw do spadków transgranicznych. Rozporządzenie reguluje przyjęcie składników majątku oraz praw i obowiązków na wypadek śmierci bez względu na podstawę, tj. czy mówimy o dziedziczeniu ustawowym, czy dziedziczeniu na podstawie testamentu<sup>2</sup>.

W uzasadnieniu prawodawca wskazuje, że Rozporządzenie reguluje tylko i wyłącznie materię związaną z jurysdykcją, prawem właściwym, uznawaniem, przyjmowaniem, wykonanością i wykonywaniem orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych oraz wprowadza przepisy dotyczące ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego<sup>3</sup>. Rozporządzenie wyłącza spod swojej jurysdykcji wszystkie sprawy regulujące kwestie administracyjne i podatkowe o charakterze cywilnoprawnym (na przykład sprawy podatkowe związane z dziedziczeniem powinny być regulowane prawem państwa członkowskiego), pomija również kwestie regulujące ustroje majątkowe małżeńskie, kwestie dotyczące tworzenia i rozwiązywania trustów<sup>4</sup> oraz zarządzania nimi lub kwestie regulujące przenoszenie praw inaczej niż w drodze dziedziczenia (na przykład darowizny, chyba że odnosi się to do darowizn *inter vivos*, które zgodnie z prawem właściwym dla dziedziczenia powinny być uwzględnione dla celów ustalenia udziałów w spadku). Z uwagi na różnorodność systemów prawnych państw członkowskich Rozporządzenie przewiduje możliwość dostosowania

<sup>2</sup> Powyższego rozporządzenia nie stosuje się w Danii, Irlandii i Zjednoczonym Królestwie.

<sup>3</sup> Motyw 9 preambuły do Rozporządzenia: „Zakres stosowania niniejszego rozporządzenia powinien obejmować wszystkie cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po osobie zmarłej, a mianowicie wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego”.

<sup>4</sup> Trust – umowa, na mocy której jedna osoba przekazuje swój majątek na określony cel (donator), a druga osoba zobowiązuje się zarządzać tymi środkami (trustee) w sposób określony w umowie trustu (ang. *deed of trust*, pol. *umowa powiernicza*). Umowa trustu stanowi, że donator przekazuje określone mienie na rzecz trustee, a trustee zobowiązuje się, że będzie zarządzał tym mieniem na korzyść określonych osób (beneficjentów). Zawarcie takiej umowy powoduje, że odpada konieczność przeprowadzenia postępowania spadkowego, gdyż po śmierci „przekazującego” trustee zobowiązany jest zgodnie z postanowieniami umowy rozporządzić majątkiem zmarłego.

nieznanego prawa rzeczowego do najbliższego odpowiednika takiego prawa rzeczowego, przewidzianego w prawie innego państwa członkowskiego<sup>5</sup>.

Na szczególną uwagę zasługują również intencje prawodawcy nakazujące interpretację terminu *sąd* w sposób rozszerzający. Rozporządzenie traktuje jako *sąd* również notariuszy i przedstawicieli innych zawodów prawniczych, pod warunkiem że sprawują oni funkcje sądownicze w sprawach spadkowych w danym państwie członkowskim<sup>6</sup>. W Polsce ze względu na szczególną rolę notariusza w sprawach spadkowych (na przykład złożenie u notariusza oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, sporządzenie testamentu, sporządzenie protokołów dziedziczenia, protokołów otwarcia i ogłoszenia testamentów oraz aktów poświadczenia dziedziczenia, sporządzenie umów o zrzeczenie się spadku oraz umów działu spadku) wejście w życie Rozporządzenia spowodowało zmianę przepisów prawa o notariacie<sup>7</sup>, na mocy których obecnie notariusz jest upoważniony do sporządzenia europejskiego poświadczenia dziedziczenia<sup>8</sup>. W związku z tym obecnie w Polsce właściwymi organami w sprawach spadkowych są sądy oraz notariusze (w odniesieniu do spraw wskazanych wyżej)<sup>9</sup>. Rozporządzenie dotyczy tylko dziedziczenia i przepisy te mają zastosowanie w przypadku dziedziczenia po osobach zmarłych po dniu 17 sierpnia 2015 roku.

<sup>5</sup> Motyw 17 preambuły do Rozporządzenia: „Dostosowanie nieznanych praw rzeczowych, wyraźnie przewidziane w niniejszym rozporządzeniu, nie powinno wykluczać innych form dostosowania w ramach stosowania niniejszego rozporządzenia”.

<sup>6</sup> Motyw 20 preambuły do Rozporządzenia: „Niniejsze rozporządzenie powinno respektować różne systemy regulujące kwestie dziedziczenia stosowane w państwach członkowskich. Do celów niniejszego rozporządzenia termin *sąd* powinien zatem być rozumiany szeroko, tak aby obejmował nie tylko sądy w dosłownym znaczeniu tego słowa, sprawujące funkcje sądownicze, lecz także notariuszy lub urzędy stanu cywilnego w niektórych państwach członkowskich, sprawujące w niektórych sprawach dotyczących spadku funkcje sądownicze, oraz notariuszy i przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy w niektórych państwach członkowskich sprawują funkcje sądownicze w danej sprawie spadkowej na podstawie przekazania uprawnień przez sąd. Wszystkie sądy w rozumieniu niniejszego rozporządzenia powinny być związane zasadami jurysdykcji określonymi w niniejszym rozporządzeniu. Natomiast termin *sąd* nie powinien obejmować organów pozasądowych państwa członkowskiego uprawnionych na mocy prawa krajowego do zajmowania się sprawami spadkowymi, takich jak notariusze w większości państw członkowskich, w których zazwyczaj nie sprawują oni funkcji sądowniczych”.

<sup>7</sup> Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz.U. 2013, poz. 237 z późn. zm.

<sup>8</sup> Motyw 21 preambuły do Rozporządzenia: „Niniejsze rozporządzenie powinno umożliwiać wszystkim notariuszom, którzy są właściwi w państwach członkowskich w sprawach spadkowych, wykonywanie tych uprawnień. To, czy notariusze w danym państwie członkowskim są związani zasadami jurysdykcji określonymi w niniejszym rozporządzeniu, powinno zależeć od tego, czy są oni objęci zakresem definicji «sądu» do celów niniejszego rozporządzenia”. Motyw 22 preambuły do Rozporządzenia: „Przebieg aktów sporządzanych przez notariuszy w sprawach spadkowych w państwach członkowskich powinien się odbywać na podstawie niniejszego rozporządzenia. Jeżeli notariusze sprawują funkcje sądownicze, są oni związani zasadami jurysdykcji, a przebieg wydanych przez nich orzeczeń powinien się odbywać zgodnie z przepisami o uznawaniu, wykonalności i wykonywaniu orzeczeń. Jeżeli notariusze nie sprawują funkcji sądowniczych, nie są oni związani zasadami jurysdykcji, a przebieg wydawanych przez nich dokumentów urzędowych powinien być zgodny z przepisami o dokumentach urzędowych”.

<sup>9</sup> Art. 95q Prawo o notariacie: „W zakresie nieuregulowanym w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L201 z 27.07.2012, s. 107 z późn. zm.) do czynności dotyczących europejskiego poświadczenia spadkowego stosuje się odpowiednio przepisy o sporządzaniu aktu poświadczenia dziedziczenia, chyba że przepisy niniejszego rozdziału stanowią inaczej”.

Rozporządzenie mówi o jurysdykcji ogólnej, przyjmując, że właściwe będzie to państwo członkowskie, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu. Sądy polskie, jak również notariusze, analizując swoją właściwość w konkretnej sprawie spadkowej, najpierw powinni się kierować pojęciem „miejsce zwykłego pobytu” zmarłego, które w Rozporządzeniu zdefiniowane jest jako wszystkie okoliczności życia zmarłego w latach poprzedzających jego śmierć i w chwili jego śmierci, przy czym bierze się pod uwagę czas trwania i częstotliwość obecności zmarłego w danym państwie, warunki i powody tej obecności. Miejsce zwykłego pobytu powinno wykazywać ścisły i stabilny związek zmarłego z danym państwem. W przypadkach gdy zmarły ze względów ekonomicznych/zawodowych wyjechał z kraju pochodzenia, ale mimo to zachował ścisły i stabilny związek ze swoim państwem pochodzenia, to według Rozporządzenia organ, przed którym rozpatrywana jest sprawa spadkowa, może uznać, że miejsce zwykłego pobytu nadal znajduje się w państwie pochodzenia. W wyjątkowych sytuacjach, gdy zmarły zamieszkiwał kolejno w kilku państwach, nie mieszkając na stałe w żadnym z tych państw, właściwy organ, przed którym toczy się postępowanie, bierze pod uwagę obywatelstwo zmarłego lub bada, w którym z tych państw znajdują się główne składniki jego majątku.

W celu ułatwienia prowadzenia spraw spadkowych Rozporządzenie wprowadza pojęcie umowy prorogacyjnej na rzecz sądów państwa członkowskiego wybranego prawa<sup>10</sup>. Odsyłając do treści art. 22 Rozporządzenia<sup>11</sup>, prawodawca unijny wskazuje jako łącznik podstawowy identyfikujący właściwość państwa członkowskiego łącznik obywatelstwa. Każdy może dokonać wyboru prawa, któremu będzie podlegać dziedziczenie po nim, ale wybór ten ograniczony jest do prawa obywatelstwa. Jeżeli wybór prawa nie został dokonany wcześniej, wówczas sąd/notariusz ma obowiązek zastosować łącznik „miejsca zwykłego pobytu” zmarłego (przy spełnieniu przewidzianych Rozporządzeniem warunków)<sup>12</sup>. W przypadku braku jurysdykcji krajowej właściwy organ stwierdza z urzędu brak swojej jurysdykcji. Wyjątkową sytuację reguluje art. 11 Rozporządzenia, który stanowi, że sąd może orzec w sprawie spadkowej, gdy żadne z państw członkowskich nie ma jurysdykcji w tej sprawie, ale po spełnieniu dwóch warunków. Po pierwsze, sąd musi stwierdzić, że brak jest jurysdykcji krajowej oraz pozostałych

---

<sup>10</sup> Art. 5 Rozporządzenia: „1. W przypadku gdy wybrane przez zmarłego prawo regulujące dziedziczenie po nim zgodnie z art. 22 jest prawem państwa członkowskiego, zainteresowane strony mogą umówić się, że wyłączną jurysdykcję do orzekania w sprawie dotyczącej spadku mają sąd lub sądy tego państwa członkowskiego. 2. Taka umowa prorogacyjna sporządzana jest na piśmie, opatrywana datą i podpisywana przez zainteresowane strony. Każde przekazanie informacji za pomocą środków elektronicznych umożliwiających trwałą zapis umowy uznaje się za równoważne ze sporządzeniem na piśmie”.

<sup>11</sup> Art. 22 Rozporządzenia: „1. Każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku. Każdy, kto posiada więcej niż jedno obywatelstwo, może wybrać prawo każdego państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci. 2. Wybór prawa musi być dokonany w sposób wyraźny w oświadczeniu w formie rozrządzenia na wypadek śmierci lub musi wynikać z postanowień takiego rozrządzenia. 3. Ważność materialna aktu, którym dokonano wyboru prawa, podlega wybranemu prawu. 4. Każda zmiana lub odwołanie wyboru prawa musi spełniać wymogi co do formy przewidziane dla zmiany lub odwołania rozrządzenia na wypadek śmierci”.

<sup>12</sup> Art. 21 Rozporządzenia: „1. Jeżeli przepisy niniejszego rozporządzenia nie stanowią inaczej, prawem właściwym dla ogółu spraw dotyczących spadku jest prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. 2. W przypadku gdy wyjątkowo, ze wszystkich okoliczności sprawy jasno wynika, że w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z państwem innym niż państwo, którego prawo byłoby właściwe na mocy ust. 1, prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo tego innego państwa”.

państw członkowskich i nie ma możliwości wszczęcia postępowania w państwie trzecim, które jest właściwe w tej sprawie, a po drugie, sprawa spadkowa musi mieć ścisły związek z państwem, przed którym sprawa się toczy<sup>13</sup>. Przy czym sytuacja ta dotyczy tylko i wyłącznie sądów, a nie notariusza, ponieważ notariusz nie posiada tak daleko idących uprawnień. Przepisy prawa o notariacie nie przewidują możliwości dokonania przez notariusza czynności w przypadku stwierdzenia przez niego braku jurysdykcji krajowej<sup>14</sup>.

Jeżeli zmarły uprzednio dokonał wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiadał w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, właściwy sąd, który wszczął postępowanie spadkowe z urzędu, musi postępowanie umorzyć, jeżeli spadkobiercy uzgodnili, że rozstrzygną sprawę spadkową polubownie poza sądem w państwie członkowskim, którego prawo zostało przez zmarłego wybrane. Na wniosek jednej ze stron sąd, przed którym toczy się postępowanie spadkowe, ma możliwość ograniczenia swojej kognicji do nieorzekania w odniesieniu do jednego składnika majątku zmarłego lub większej ich liczby znajdujących się w państwie trzecim. Sytuacja ta ma miejsce, jeżeli można oczekiwać, że wydane przez sąd prawomocne postanowienie o stwierdzenie nabycia spadku nie będzie uznane lub wykonane w państwie trzecim. Na podstawie przepisów Rozporządzenia w postępowaniu spadkowym obowiązuje zasada zawisłości spraw spadkowych<sup>15</sup>. W przypadku złożenia pozwu w tej samej sprawie spadkowej na przykład najpierw w sądzie w Krakowie, a następnie w sądzie w Berlinie, wyłączona wówczas jest możliwość rozpatrywania tej sprawy przez sąd niemiecki do czasu stwierdzenia jurysdykcji krajowej sądu, przed którym najpierw wszczęto postępowanie spadkowe, tj. sądu w Krakowie. Wówczas sąd niemiecki musi stwierdzić brak swej jurysdykcji na rzecz sądu polskiego. Na wniosek stron sąd polski może orzec o zastosowaniu środków zabezpieczających, przewidzianych w prawie polskim, nawet jeżeli na mocy Rozporządzenia właściwa jurysdykcja w sprawie należy do sądu innego państwa członkowskiego.

## Europejskie poświadczenie spadkowe

Jednym z rozwiązań dotychczas niestosowanym w krajowym porządku prawnym jest możliwość wydania przez sąd lub notariusza europejskiego poświadczenia spadkowego (zwanego dalej EPS).

Rozporządzenie przewiduje uznawanie z mocy prawa orzeczeń w sprawach spadkowych wydawanych w państwach członkowskich, jak i obowiązek przyjmowania dokumentów

<sup>13</sup> Art. 11 Rozporządzenia: „W przypadku gdy żaden sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji na mocy innych przepisów niniejszego rozporządzenia, sądy państwa członkowskiego mogą, w drodze wyjątku, orzekać w sprawie spadkowej, jeżeli postępowanie nie może być we właściwy sposób wszczęte lub przeprowadzone, lub nie byłoby możliwe w państwie trzecim, z którym sprawa jest ściśle związana. Sprawa musi mieć dostateczny związek z państwem członkowskim sądu, do którego ją wniesiono”.

<sup>14</sup> Art. 95e Prawo o notariacie: „§ 1. Po spisaniu protokołu dziedziczenia notariusz sporządza akt poświadczenia dziedziczenia, jeżeli nie ma wątpliwości co do istnienia jurysdykcji krajowej, treści właściwego prawa obcego, osoby spadkobiercy, wysokości udziałów w spadku, a w przypadku gdy spadkodawca uczynił zapis windykacyjny – także co do osoby, na której rzecz spadkodawca uczynił zapis windykacyjny, i przedmiotu zapisu. § 2. Notariusz odmawia sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, jeżeli: [...] 4) w sprawie brak jurysdykcji krajowej”.

<sup>15</sup> Art. 17 i 18 Rozporządzenia.

urzędowych wydanych w sprawach spadkowych w tych państwach. Możliwość uzyskania EPS jest fakultatywna i nie zastępuje postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku wydanego przez sąd, lub aktu poświadczenia dziedziczenia wydanego przez notariusza. Korzystanie w innych państwach członkowskich z wykazujących sukcesję spadkową orzeczeń i dokumentów urzędowych powinno ułatwiać wydawanie zaświadczeń na formularzach wskazanych w rozporządzeniu wykonawczym 1329/2014<sup>16</sup>.

EPS może być wykorzystywane przez spadkobierców, zapisobierców oraz wykonawców i zarządców testamentów, którzy potrzebują wykazać w innym państwie członkowskim swój status lub wykonywać swoje prawa bądź swoje uprawnienia. Pod względem proceduralnym regulacja EPS nie jest kompleksowa. Rozporządzenie daje upoważnienie do uregulowania kwestii bardziej szczegółowych krajowym porządkom prawnym państw członkowskich. Wdrożenie regulacji Rozporządzenia do przepisów krajowych spowodowało wprowadzenie do księgi czwartej, części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, nowego tytułu VIIA *Europejskie poświadczenie spadkowe* (art. 1142<sup>1</sup>–1142)<sup>17</sup>. W ustawie Prawo o notariacie dodano nowy rozdział 3b *Europejskie poświadczenie spadkowe*, a ponadto uznano, że w postępowaniu przed notariuszem mają zastosowanie również wybrane przepisy kodeksu postępowania cywilnego – art. 670, 672–674 i 676.

Sąd albo notariusz wydają EPS na wniosek spadkobierców, zapisobierców, wykonawców lub zarządców testamentów. Z wnioskiem o wydanie EPS nie mogą wystąpić wierzyciele spadkowi, natomiast zgodnie z art. 70 ust. 1 Rozporządzenia mogą uzyskać odpis już wydanego EPS. Przed wydaniem EPS sąd lub notariusz bada z urzędu, kto jest spadkobiercą i czy został sporządzony testament. Warunkiem wydania EPS jest niesporny charakter sprawy spadkowej<sup>18</sup>.

W przypadku powzięcia informacji o istnieniu testamentu sąd/notariusz wzywa osobę, co do której uprawdopodobniono, że posiada ona testament, do jego złożenia. Jeśli taki testament istnieje, sąd/notariusz dokonuje otwarcia i ogłoszenia testamentu. Sąd/notariusz może przyjąć od wnioskodawcy zapewnienie, że nie ma innych spadkobierców i nie został sporządzony testament, a które będzie uznane za dowód w sprawie. Składający zapewnienie zostaje poinformowany przez sąd/notariusza o skutkach karnych złożenia takiego zapewnienia, gdyż jego złożenie jest równoznaczne ze złożeniem zeznań pod przysięgą. Organ wydający EPS podejmuje wszelkie niezbędne kroki, by poinformować o złożonym wniosku potencjalne zainteresowane osoby (w Rozporządzeniu „beneficjentów”). W razie potrzeby sąd w celu ustalenia okoliczności, które mają być poświadczone, przesłuchuje każdą zaangażowaną osobę oraz każdego wykonawcę lub zarządcę i zamieszcza ogłoszenia publiczne mające na celu umożliwienie innym ewentualnym beneficjentom zgłoszenie swoich praw.

<sup>16</sup> Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014 z dnia 9 grudnia 2014 r. ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L2015, nr 142, s. 34).

<sup>17</sup> W zakresie, w jakim Rozporządzenie nie reguluje procedury wydawania EPS, odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy art. 669–679 kpc regulujące postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku, przepisy ogólne dla spraw z zakresu prawa spadkowego art. 627–628 kpc oraz przepisy ogólne o postępowaniu nieprocesowym.

<sup>18</sup> Por. art. 95c § 2 pkt 1 Prawa o notariacie i art. 67 ust. 1 lit. a) Rozporządzenia.

Właściwy organ wydaje EPS niezwłocznie i z użyciem formularza, który ma charakter obligatoryjny. O wydaniu EPS należy w miarę możliwości poinformować tzw. beneficjentów (art. 67 ust. 2 Rozporządzenia spadkowego). Wydane poświadczenie wywołuje skutki prawne we wszystkich państwach członkowskich i nie wymaga już dodatkowych procedur. Poświadczenie stanowi podstawę wpisu we właściwych rejestrach państwa członkowskiego, w którym będzie ono przedłożone. Sąd/notariusz przechowuje oryginały poświadczeń i wydaje ich poświadczone odpisy wnioskodawcy lub każdemu, kto wykaze uzasadniony interes. EPS przechowywane jest w oryginale przez sąd/notariusza, który wydaje jego poświadczone odpisy. Sąd z urzędu doręcza postanowienie o wydanie EPS wraz poświadczonym odpisem tego poświadczenia i z pouczeniem o przysługujących środkach odwoławczych. Notariusz z urzędu wydaje wypis protokołu obejmującego wydanie lub odmowę wydania EPS w ramach sporządzanych w kancelarii czynności notarialnych wraz z pouczeniem o przysługujących środkach odwoławczych.

W razie uprzedniego wydania EPS nie ma podstaw do sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia (zwanego dalej APD) albo do występowania z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku. W takim przypadku sąd/notariusz powinni oddalić wniosek o stwierdzenie nabycia spadku lub odmówić wydania APD. Z kolei nic nie stoi na przeszkodzie, aby wydać EPS po uprzednim uzyskaniu stwierdzenia nabycia spadku czy APD. Tak wydane EPS jedynie uzupełnia wcześniej wydane postanowienie lub APD o skutek transgraniczny.

Wszystkie wydane przez właściwy organ poświadczone odpisy ważne są przez okres 6 miesięcy (w tym celu na odpisie powinna być wskazana data ważności poświadczenia). Wyjątkowo, w uzasadnionych przypadkach, okres ważności poświadczenia może zostać przedłużony, ale po upływie tego okresu należy wystąpić do organu wydającego o jego przedłużenie albo o nowy poświadczony odpis. Wadliwie wydane EPS może zostać sprostowane, zmienione lub uchylone. Sprostowania, zmiany lub uchylenia może dokonać sąd/notariusz wydający EPS na wniosek każdego, kto wykaze swój uzasadniony interes lub z urzędu, w przypadku wystąpienia błędu pisarskiego lub powzięcia przez właściwy organ informacji, że wydane EPS lub jego poszczególne części są nieprawidłowe. O każdej zmianie, sprostowaniu lub uchyleniu sąd/notariusz informuje wszystkie osoby, którym uprzednio było wydane EPS. Każdy, kto jest uprawniony do wystąpienia o wydanie EPS, może odwołać się od decyzji podjętych przez organ wydający (art. 72 Rozporządzenia). Na postanowienie sądu pierwszej instancji przysługuje zażalenie (art. 1142<sup>6</sup> kpc). Na czynności notariusza przysługuje zażalenie (art. 95x w związku z art. 83 Prawo o notariacie)<sup>19</sup>.

<sup>19</sup> Art. 83 § 1. Prawo o notariacie: „Na odmowę dokonania czynności notarialnej osoba zainteresowana może wnieść, w terminie tygodnia od dnia doręczenia uzasadnienia odmowy, a gdy nie zażądała w przepisany termin doręczenia uzasadnienia odmowy – od dnia, w którym dowiedziała się o odmowie, zażalenie do sądu okręgowego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii notariusza odmawiającego dokonania czynności notarialnej. Zażalenie wnosi się za pośrednictwem tego notariusza. § 1a. Notariusz, o którym mowa w § 1, jest obowiązany ustosunkować się do zażalenia w terminie tygodnia i wraz z zażaleniem przedstawić swoje stanowisko sądowi oraz doręczyć je osobie zainteresowanej, chyba że sporządził i doręczył już tej osobie uzasadnienie odmowy. § 1b. Sąd rozpoznaje zażalenie na rozprawie, stosując odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. § 2. Notariusz może, jeżeli uzna zażalenie za słuszne, dokonać czynności notarialnej; w tym przypadku nie nadaje zażaleniu dalszego biegu”.

## Wnioski końcowe

Wejście w życie Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego uzupełniło krajowy porządek prawny w postępowaniu w sprawach spadkowych o element transgraniczny, jakim jest obecnie europejskie poświadczenie spadkowe. Dokument ten pozwala na szybkie, a przede wszystkim skuteczne załatwianie sprawy spadkowej z elementem transgranicznym. Przepisy UE upraszczają międzynarodowe sprawy spadkowe. Europejskie poświadczenie spadkowe jest instrumentem legitymacyjnym prawa unijnego i służy do wykazania sukcesji spadkowej spadkobierców, zapisobierców, wykonawców testamentu lub zarządców majątku spadkowego, gdy zachodzi konieczność udowodnienia ich praw i uprawnień do spadku w innych państwach członkowskich.

Pod wpływem przyjętych przez prawodawcę unijnego rozwiązań, również polski prawodawca w nowym świetle spojrział na krajowe instrumenty legitymacyjne. Polska należycie wdrożyła rozwiązania Rozporządzenia. W przepisach krajowych została przewidziana alternatywna ścieżka wobec drogi sądowej, którą jest postępowanie spadkowe z udziałem notariusza. Sądowa i notarialna droga funkcjonują jako równorzędne i niezależne od siebie tryby. Decyzja, która ścieżka zostanie wybrana, zależy od zainteresowanych podmiotów.

Europejskie poświadczenie spadkowe stało się kolejnym dokumentem służącym wykazywaniu praw do spadku (obok postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku i aktu poświadczenia dziedziczenia wydawanego przez notariuszy) i przeznaczone jest na potrzeby wykazywania prawa do spadku za granicą. EPS nie zastępuje postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku ani aktu poświadczenia dziedziczenia, lecz stanowi ich alternatywne rozwiązanie. Nie powinno być ono tytułem wykonawczym, lecz powinno mieć skutek dowodowy. Wydane w Polsce EPS jest uznawane we wszystkich państwach członkowskich UE bez żadnych dodatkowych formalności. Wprowadzona nowelizacja prawa spadkowego umożliwiła od dnia 17 sierpnia 2015 roku szybkie załatwianie spraw bez konieczności przeprowadzania żmudnych procedur i ponoszenia dodatkowych kosztów.

## Bibliografia

Kot T., *Wejście w życie rozporządzenia spadkowego – wybrane zmiany w prawie polskim*, „Kra-kowski Przegląd Notarialny” 2016, nr 1.

Margoński M., *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawno-porównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015.

Pisuliński J., *Europejskie poświadczenie spadkowe*, [w:] M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka (red.), *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Edwardowi Drozdowi*, LexisNexis, Warszawa 2013.

## Akty prawne

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, Dz.U. UE L.2012.201.107.

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014 z dnia 9 grudnia 2014 r. ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, Dz.Urz. UE L.2015, nr 142.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 2018.0.1360.

Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, Dz.U. 2013, poz. 237 z późn. zm.

## Streszczenie

### Wdrożenie przepisów UE dotyczących spraw spadkowych do porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej

Krajowe regulacje spraw spadkowych państw członkowskich różniły się w wielu przypadkach, dlatego też ważnym krokiem na drodze ujednolicenia postępowania spadkowego o charakterze uniwersalnym dla UE było przyjęcie nowych spójnych przepisów unijnych uchwalonych w celu uproszczenia formalności prawnych związanych ze spadkami międzynarodowymi. W tym celu 4 lipca 2012 roku zostało przyjęto Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego. Pod wpływem przyjętych przez prawodawcę unijnego rozwiązań również polski prawodawca w nowym świetle spojrzał na krajowe instrumenty legitymacyjne. W przepisach krajowych została przewidziana alternatywna ścieżka wobec drogi sądowej, którą jest postępowanie spadkowe z udziałem notariusza. Sądowa i notarialna droga funkcjonują jako równorzędne i niezależne od siebie tryby.

**Słowa kluczowe:** europejskie poświadczenie spadkowe, akt poświadczenia dziedziczenia, notariusz, sąd

## Summary

### The adoption of EU laws regarding inheritance into the law of the Republic of Poland

The domestic regulations of inheritance in EU member states differs. In order to synchronise inheritance proceedings at the European level new EU laws were passed to simplify the legal issues related to international inheritance. On 4 July 2012 Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council was enacted. Its scope includes matters such as applicable jurisdiction, recognition and enforcement of the inheritance related rulings, and acceptance and application of the inheritance documents

as well as the creation of a European Certificate of Succession. Under the influence of the solutions adopted by the EU legislator, the Polish legislator looked with a new perspective on national legitimacy instruments in a new light. The existing national law provides an alternative path to the court proceedings, that is, inheritance proceedings involving a public notary, therefore the judicial and notarial way have equal standing and are independent of each other.

**Keywords:** European attestation of inheritance, act of attestation of inheritance, notary, court